

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

מגירוש ספרד ועד המהפכה הצרפתית: מבוא לתולדות היהודים בעת
החדשה המוקדמת - 13043

תאריך עדכון אחרון 08-09-2025

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' דימיטרי שומסקי

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: dimitry.shumsky@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: לפי תיאום מראש

מורי הקורס:
פרופ דימיטרי שומסקי

תאור כללי של הקורס:

סקירת מגמות מרכזיות בתולדות היהודים מראשית המאה הט"ז עד שלהי המאה הי"ח, מעמדם של היהודים בקהילות העיקריות באירופה, במזרח התיכון, ובאמריקה. נושאי הקורס מחולקים לפי: תהליכים ואירועים מרכזיים; גיאוגרפיה ומרחבים; זרמים דתיים ביהדות דאז; מוסדות והנהגה בקהילה; חיי היהודים תחת משטרים שונים באירופה הנוצרית וארצות האסלאם; האבסולוטיזם הנאור, המהפכה הצרפתית ותהליכי האמנציפציה; יהודי ארצות האסלאם על סף עידן הקולוניאליזם

מטרות הקורס:

תיאור הקורס והנחיות כלליות:

הקורס הינו מבוא כללי להיסטוריה היהודית בעת החדשה המוקדמת, על שלל התמורות שחלו בחיי היהודים בעידן החדש. תמורות אלה יבדקו במרחבים ובסביבות תרבות שונים. מדובר בשינוי מעמדם האזרחי של היהודים; חיי הקהילה; שינוי דפוסי דת ותרבות. שאלות מפתח כגון אמנציפציה והתפלגות לזרמים דתיים יועלו לדיון, מגמות של הגירה והתיישבות, וכן סוגיות נבחרות בספרות ההיסטוריוגרפית הרלוונטית לתקופה.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

סטודנטים יהיו מסוגלים לעמוד על, לנתח ולפרש תהליכים ותופעות יסוד בתולדות היהודים בעת החדשה המוקדמת ובמעבר לעת החדשה, בהם צמיחתם של מרכזים יהודיים חדשים בעקבות גירוש ספרד; התנועה השבתאית על גלגוליה; תנועות החסידות וההשכלה; האבסולוטיזם הנאור, התערערות הסמכות הרבנית, ראשית האמנציפציה

דרישות נוכחות (%) :
100%

שיטת ההוראה בקורס: הרצאה+דיון

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

העת החדשה המוקדמת בהיסטוריה היהודית - קווי יסוד; גירוש ספרד והשלכותיו; הפזורה הספרדית בראשיתה: יהודים ספרדים ופורטוגלים, מומרים ואנוסים במאה ה-16; תפקידה הכלכלי של הפזורה הספרדית והפורטוגלית בעידן המרקנטיליזם; יהודי איטליה כגשר בין מערב למזרח; התגבשות הפזורה הספרדית המערבית; מרכזים יהודיים חדשים; התסיסה הרוחנית בקהילת אמסטרדם במאה ה-17; ברוך שפינוזה; יהודי האימפריה העות'מאנית במאות ה-16 וה-17; יוצאי ספרד באימפריה העות'מאנית; קבלת צפת; שבתאות ופרנקיזם; יהודי פולין-ליטא במאות ה-16-18; חסידות והתנגדות; נאורות, האבסולוטיזם הנאור, אמנציפציה;

המהפכה הצרפתית ונפוליאון;
תנועת ההשכלה; יהודי ארצות הברית; יהודי ארצות האסלאם על סף עידן הקולוניאליזם

חומר חובה לקריאה:

קפלן, יוסף. "האם יש מקום ל'עת החדשה המוקדמת' בתולדות עם ישראל?". ציון פ"ג (ב', תשע"ח): 201-219;

הקר, יוסף. "האומנם 'העת החדשה המוקדמת' היא תקופה בתולדות ישראל?", בתוך אבני דרך: מסות ומחקרים בהיסטוריה של עם ישראל, שי לצבי (קותי) יקותיאל, בעריכת עמנואל אטקס, דוד אסף ויוסף קפלן (ירושלים, תשע"ו), עמ' 165-180; ביינארט, חיים. "גירוש ספרד - גורמים ותוצאות", בתוך מורשת ספרד, בעריכת חיים ביינארט (ירושלים, תשנ"ב), עמ' 384-407; אביטבול, מיכאל. "יהדות צפון אפריקה אחרי גירוש ספרד", בתוך הפזורה היהודית הספרדית אחרי הגירוש, בעריכת מיכאל אביטבול, יוסף הקר, ראובן בונפיל, יוסף קפלן, ואסתר בנבסה (ירושלים, תשנ"ב), עמ' 9-26; בונפיל, ראובן. "היהודים הספרדים והפורטוגלים באיטליה", בתוך מורשת ספרד, בעריכת חיים ביינארט (ירושלים, תשנ"ב), עמ' 543-561; בונפיל, ראובן. "איטליה - הגשר שבין מערב למזרח ובין מזרח למערב", בתוך הפזורה היהודית הספרדית אחרי הגירוש, בעריכת מיכאל אביטבול, יוסף הקר, ראובן בונפיל, יוסף קפלן, ואסתר בנבסה (ירושלים, תשנ"ב), עמ' 73-93; ישראל, יונתן י'. "תרומתה של היהדות הספרדית לחיי הכלכלה ולקולוניזציה באירופה ובעולם החדש (המאות הט"ז-ה"ח)", בתוך מורשת ספרד, בעריכת חיים ביינארט (ירושלים, תשנ"ב), עמ' 664-693; קפלן, יוסף. "הפזורה הספרדית בצפון-מערב אירופה ובעולם החדש", בתוך מורשת ספרד, בעריכת חיים ביינארט (ירושלים, תשנ"ב), עמ' 562-599;

קפלן, יוסף. "הפזורה הספרדית-פורטוגלית המערבית במאה ה-17", בתוך הפזורה היהודית הספרדית אחרי הגירוש, בעריכת מיכאל אביטבול, יוסף הקר, ראובן בונפיל, יוסף קפלן, ואסתר בנבסה (ירושלים, תשנ"ב), עמ' 95-116;

קפלן, יוסף. "התסיסה הרוחנית בקהילה הספרדית-הפורטוגלית באמסטרדם במאה הי"ז", בתוך מורשת ספרד, בעריכת חיים ביינארט (ירושלים, תשנ"ב), עמ' 600-621; הקר, יוסף. "יוצאי ספרד באימפריה העות'מאנית במאה הט"ז - קהילה וחברה", בתוך מורשת ספרד, בעריכת חיים ביינארט (ירושלים, תשנ"ב), עמ' 460-478; הקר, יוסף. "יוצאי ספרד באימפריה העות'מאנית במאות ה-15-18", בתוך הפזורה היהודית הספרדית אחרי הגירוש, בעריכת מיכאל אביטבול, יוסף הקר, ראובן בונפיל, יוסף קפלן, ואסתר בנבסה (ירושלים, תשנ"ב), עמ' 27-72;

שלום, גרשם. "מצוה הבאה בעבירה", בתוך גרשם שלום, מחקרים ומקורות לתולדות השבתאות וגלגוליה (ירושלים, תשל"ד), עמ' 9-67; כ"ץ, יעקב. "הלכה וקבלה כנושאי לימוד מתחרים", בתוך יעקב כ"ץ, הלכה וקבלה: מחקרים בתולדות דת ישראל על מדוריה וזיקתה החברתית (ירושלים, תשמ"ו), עמ' 70-102; רוסמן, משה. "יהודי פולין עד שנת 1648: מגמות פוליטיות, כלכליות וחברתיות", בתוך קיום ושבר: יהודי פולין לדורותיהם, כרך א', בעריכת ישראל ברטל וישראל גוטמן (ירושלים, 1997), עמ' 59-82

Bartal, Israel. "The Establishment of East European Jewry", in The Cambridge History of Judaism, vol. 7 (Cambridge, 2018), pp. 226-256

רבא, יואל. "גזרות ת"ח ות"ט: ההתרחשויות ומשמעותה", בתוך קיום ושבר: יהודי פולין לדורותיהם, כרך א', בעריכת ישראל ברטל וישראל גוטמן (ירושלים, 1997), עמ' 179-191; הונדרט, גרשון דוד. "חיי היהודים בפולין-ליטא במאה ה-18", בתוך קיום ושבר: יהודי פולין לדורותיהם,

כרך א', בעריכת ישראל ברטל וישראל גוטמן (ירושלים, 1997), עמ' 225-241;
 אטינגר, שמואל. "ועד ארבע ארצות", בתוך בין פולין לרוסיה, בעריכת ישראל ברטל ויונתן פרנקל
 (ירושלים, תשנ"ה), עמ' 174-185;
 שלום, גרשם. "החסידות: השלב האחרון", בתוך השלב האחרון: מחקרי החסידות של גרשם שלום,
 בעריכת דוד אסף ואסתר ליבס (ירושלים, תשס"ח), עמ' 1-22
 שלום, גרשם. "דמותו ההיסטורית של ר' ישראל בעל שם טוב", בתוך השלב האחרון: מחקרי החסידות
 של גרשם שלום, בעריכת דוד אסף ואסתר ליבס (ירושלים, תשס"ח), עמ' 106-138;
 אטקס, עמנואל. "הצדיק - זיקת הגומלין בין דפוס חברתי למשנה רעיונית", בתוך עמנואל אטקס, לשם
 שמיים: חסידים, מתנגדים, משכילים ומה שביניהם (ירושלים, תשע"ו), עמ' 77-85;
 אטקס, עמנואל. "הגר"א וראשית ההתנגדות לחסידות", בתוך תמורות בהיסטוריה היהודית החדשה, שי
 לשמואל אטינגר (ירושלים, תשמ"ח), עמ' 439-458;
 אטקס, עמנואל. "שיטתו ופעלו של ר' חיים מוולוז'ין כתגובת החברה ה"מתנגדית" לחסידות".
Proceedings of the American Academy for Jewish Research, Vo. 38/39 (1970-1971):
 1-45; כ"ץ, יעקב. "מבשרי השינוי", בתוך יעקב כ"ץ, היציאה מו הגטו (תל אביב, תשמ"ו), עמ' 34-
 46; פיינר, שמואל. שורשי החילון: מתירנות וספקנות ביהדות המאה ה-18 (ירושלים, תש"ע), עמ' 40-
 54, 391-407;
 אטינגר, שמואל. "ראשית תמורה ביחסה של החברה האירופית ליהודים", בתוך שמואל אטינגר,
 האנטישמיות בעת-החדשה: פרקי מחקר ועיון (תל אביב, תשל"ט), עמ' 29-55;
 אטינגר, שמואל. תולדות עם ישראל: העת החדשה (תל אביב, תשכ"ט), עמ' 30-51, 63-68;
 Liberles, Robert, "From Toleration to Verbesserung: German and English Debates on
 the Jews in the Eighteenth Century". *Central European History* 22 (1, 1989): 3-32.
 Bernard, Paul, "Joseph II and the Jews: The Origins of the Toleration Patent of 1782".
Austrian History Yearbook 4/5 (1968-69): 101-119.
 Pipes, Richard, "Catherine II and the Jews: The Origins of the Pale of Settlement".
Soviet Jewish Affairs 5 (2, 1975): 3-20.
 הרצברג, אברהם. תנועת ההשכלה והיהודים בצרפת, ירושלים תשל"א, עמ' 251-291;
 Berkovitz, Jay R. "The Napoleonic Sanhedrin: Halakhic Foundations and Rabbinical
 Legacy". *CCAR Journal: A Reform Jewish Quarterly* 54 (1, Winter 2007): 11-34.
 גרץ, מיכאל. "ההשכלה היהודית", בתוך תולדות יהודי גרמניה בעת החדשה, בעריכת מיכאל מאיר
 (ירושלים, תשס"א-תשס"ה), כרך א' פרקים ט-יב, עמ' 235-294, 314-330;
 מאיר, מיכאל. "פתרון לשעה", בתוך מיכאל מאיר, צמיחת היהודי המודרני: זהות יהודית ותרבות
 אירופית בגרמניה, 1749-1824 (ירושלים, תשנ"א), עמ' 32-63;
 מאיר, מיכאל. בין מסורת לקדמה: תולדות תנועת הרפורמה ביהדות (ירושלים, תש"ן), עמ' 24-79;
 כ"ץ, יעקב. "האורתודוקסיה כתגובה ליציאה מן הגיטו ולתנועת הרפורמה", בתוך יעקב כ"ץ, ההלכה
 במיצר: מכשולים על דרך האורתודוקסיה בהתהוותה (ירושלים, תשנ"ב), עמ' 9-20;
 סמט, משה. החדש אסור מן התורה: פרקים בתולדות האורתודוקסיה (ירושלים, 2005), עמ' 14-32;
 בר-אשר, שלום. "היהודים באפריקה הצפונית ובמצרים", בתוך תולדות היהודים בארצות האיסלאם,
 חלק ראשון, בעריכת שמואל אטינגר (ירושלים, תשמ"א), עמ' 121-196;
 טובי, יוסף. "המרכזים היהודיים באסיה", בתוך תולדות היהודים בארצות האיסלאם, חלק ראשון,
 בעריכת שמואל אטינגר (ירושלים, תשמ"א), עמ' 3-47; סרנה, יונתן ד'. היהדות באמריקה (ירושלים,
 2005), עמ' 22-75

חומר לקריאה נוספת:

מרכיבי הציון הסופי:
הגשת עבודה מסכמת / פרויקט גמר / מטלת סיכום / מבחן בית / רפרט 100 %

מידע נוסף / הערות: